

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Esityksen tavoitteiksi on mainittu täysipäiväisen opiskelun mahdollistaminen, opiskeluaikaisen toimeentulon turvaaminen, opintotuen kannustinelementtien vahvistaminen, opintojen läpäisy tavoiteajassa, kaikkein heikoimmassa asemassa olevien opiskelijoiden aseman vahvistaminen, alaikäisten velkaantumisen vähentäminen, perheellisten opiskelijoiden aseman turvaaminen, järjestelmän epäkohtien korjaaminen sekä uudistuksen toteuttaminen kustannusneutraalisti. SAMOK näkee, että tavoitteet ovat itsessään hyviä ja kannatettavia, mutta keskenään räikeässä ristiriidassa.

Kustannusneutraalin uudistuksen myötä opintotukijärjestelmää on vaikeaa kehittää suuntaan, jolla se tosiasiallisesti turvaisi opiskeluaikaisen toimeentulon ja vahvistaisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevien opiskelijoiden asemaa, sillä näiden asioiden korjaaminen vaatisi väistämättä budjettilisäyksiä opintotuen kehittämiseen. Mikäli kaikki esitetyt tavoitteet oltaisiin haluttu saavuttaa kustannusneutraalista uudistuksesta huolimatta, olisi se radikaalisti rajannut opintotukioikeutta. Tällaista opintotukijärjestelmää SAMOK ei kuitenkaan pidä tarkoituksenmukaisena. Ottaen huomioon, että useat opiskelijat ovat kuluvalta hetkellä taloudellisesti ahtaalla ja Kelan takausvastuunot ovat ennätysellisen korkeita, tulisi kustannusneutraalin uudistuksen tavoitteesta luopua tai vähintäänkin muuttaa siten, että uudistus olisi kustannusneutraali pidemmällä aikajänteellä.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston myöntäminen ja määrät

Esitysluonnoksessa ei esitetä itsenäisesti asuvien korkeakouluopiskelijoiden osalta muutoksia opintorahan, asumislisän tai opintolainan valtioneuvoston tasoihin. SAMOK huomauttaa, että juuri opintorahan ja asumislisän riittämättömät tasot ovat nykyisen opintotuen suurimpia kehityskohteita ja toteaa, että juuri näiltä osin esitysluonnoksessa on havaittavissa kaikkein merkittävimpiä puutteita

esityksen tavoitteiden näkökulmasta. Kuten esitysluonnoksessa todetaankin, opintorahan osuuden korottaminen voisi vähentää valtiontakauksesta aiheutuvia menoja.

Opiskelijoiden toimeentulohaasteista on saatu useita viitteitä viime vuosien aikana monista eri lähteistä. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus KOTT (2024) mukaan 23,9 prosenttia vastanneista ammattikorkeakouluopiskelijoista koki toimeentulonsa olevan erittäin niukka ja epävarma ja 30,1 prosenttia oli pelännyt ruoan loppuvan ennen kuin saa rahaa ostaakseen lisää. Eurostudent 9 -tutkimuksen mukaan useampi kuin joka toinen korkeakouluopiskelija kokee vähintään jonkin verran taloudellisia vaikeuksia. Niistä korkeakouluopiskelijoista, joiden pääasiallinen tulonlähde oli opintotuki, taloudellisia vaikeuksia vähintään jonkin verran koki yli 60 prosenttia sekä paljon tai hyvin paljon yli 30 prosenttia. Toimeentulovaikeudet olivat yleistyneet vuonna 2025 vuoteen 2022 verrattuna kaikissa ikäryhmissä.

Opiskelijoiden toimeentulon tila näkyy myös opiskelijoiden ajankäytön muutoksina. Eurostudent 9 - tutkimuksen mukaan työssäkäynti hidasti joka kolmannen korkeakouluopiskelijan opintoja. Ne korkeakouluopiskelijat, jotka eivät käyneet töissä käyttivät opintoihin keskimäärin 30 tuntia viikossa, kun taas työssäkäyvät käyttivät viikoittain opiskeluun keskimäärin 23 tuntia ja työntekoon keskimäärin 24 tuntia viikossa.

SAMOK näkee, ettei opintolainan valtiontakausta ole tarvetta korottaa nykyisistä 850 euron ja 1000 euron kuukausittaisista määristä ja suhtautuu kielteisesti valtiontakausten määrien korotuksiin, jotka astuivat voimaan jo opintotuen kokonaisuudistuksen valmistelutyön aikana ja otettiin käyttöön vuoden 2024 elokuussa. Valtiontakaukseen tehdyt korotukset tulevat tulevaisuudessa näkymään entistä korkeampina kokonaislainamäärinä. SAMOK on erityisen huolissaan siitä, ettei opiskelijoiden velkataakkaa olla keventämässä opintorahan ja asumislisän tasoja korottamalla. Kuten esitysluonnoksen nykytilaa kuvaavassa osuudessakin mainitaan, lainapainotteinen opintotuki siirtää kouluttautumisen kustannuksia opiskelijalle itselleen ja vaikuttaa näin koulutuksen kannattavuuteen yksilön näkökulmasta kielteisesti. SAMOK näkee, että lainapainotteinen opintotukimalli heikentää erityisesti sosiaalista liikkuvuutta. Eniten SAMOK kantaa huolta osaopiskelukykyisten opiskelijoiden toimeentulosta ja tulevaisuudesta. Osaopiskelukykyisistä 38 prosentilla oli Eurostudent 9 - tutkimuksen mukaan paljon tai hyvin paljon toimeentulovaikeuksia vuonna 2025.

Vailla työtä oleville opiskelijoille opintolainan käytössä ei ole kyse valinnasta, vaan välttämättömien elinkustannusten kattamisesta. KOTT -tutkimuksen (2024) mukaan 76,9 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista käytti opintolainaa ensisijaisesti arkielämän välttämättömiin menoihin ja Eurostudent 9 -tutkimuksen mukaan 38 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista näki, että tarve rahoittaa välttämättömiä menoja lisäsi opintolainan houkuttelevuutta.

Myös Kelan Mitä opiskelijan elämä maksaa? -viitebudjettilaskelmat (2026) osoittavat, ettei opintotuki ilman lainaa kata opiskelijan vähimmäiselintason kustannuksia.

Viitebudjettilaskelmien perusteella tehdyssä opintotuen riittävyyden arvioinnissa ilmenee, että viitebudjetin mukaisten asuinkustannusten jälkeen opiskelijalle maksettavasta opintorahasta ja

asumislisästä jää yksin asuvalle naiselle asuinkustannusten jälkeen 108 euroa ja pääkaupunkiseudulla yksin asuvan naisen opintoraha ja asumislisä eivät riitä yhteenlaskettuna edes viitebudjettilaskelman mukaisiin asumiskustannuksiin, jotka ovat 739 euroa. On syytä ottaa huomioon, että Kelan viitebudjettilaskelmissa opiskelijoiden asuinkustannukset oli arvioitu opiskelija-asuntosäätiöiden ilmoittamien vuokrien perusteella suurimmissa opiskelijakaupungeissa, eikä viitebudjettilaskelmissa huomioitu vapailta vuokramarkkinoilta vuokrattujen asuntojen hintatasoa.

SAMOK näkee, että opiskelijoiden toimeentulon näkökulmasta kaikkein keskeisintä olisi panostaa opintotuen asumislisän tasoon ja asumislisän asuinpaikkasidonnaisiin hyväksyttävien enimmäisasumismenojen korottamiseen. Opintorahan tavoin myös opintotuen asumislisä tulisi sitoa kansaneläkeindeksiin. On väistämätöntä, että opintotuen taso tulee jäämään riittämättömäksi, jollei myös opintotuen asumislisää voida korottaa säännöllisesti kustannuskehityksen mukana.

SAMOK korostaa, että erityisesti opintotuen asumislisän hyväksyttävien enimmäisasumismenojen tasoa on välttämätöntä korottaa, jotta tuen enimmäismäärät kykenisivät paremmin vastaamaan opiskelijoiden tosiasiallisia asuinkustannuksia. Kelan mukaan Suomessa asuneiden opiskelijoiden opintotuen asumislisän saajien keskimääräiset asumismenot olivat 511,40 euroa huhtikuussa 2026. Eurostudent 9 -tutkimuksen mukaan opiskelijoiden asumismenot ovat nousseet vuosien 2022 ja 2025 välillä. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskimääräiset kuukausimenot olivat asumisen osalta 530 euroa vuonna 2025, kun taas vuonna 2022 kuukausittaiset asumismenot olivat keskimäärin 510 euroa. Opiskelijoiden asumismenot ovat siis huomattavasti korkeampia, mitä opintotuen asumislisän määrät ja hyväksyttävät enimmäisasumismenot ovat. Opintotuen asumislisän hyväksyttävät enimmäisasumismenot ovat 370 euroa kuntaryhmässä 1, 310 euroa kuntaryhmässä 2 ja 270 euroa kuntaryhmässä 3. Asumislisän määrä on enintään 80 prosenttia hyväksyttävistä enimmäisasumismenoista. Kohdistamalla tasokorotukset juuri asumislisään voidaan opintotuen tasoa korottaa juuri niiden opiskelijoiden osalta, joiden nykyiset etuudet eivät riitä nykyisiin asuinkustannuksiin.

Korkeakouluopiskelijoilla ei ole realistisia mahdollisuuksia sopeuttaa talouttaan asuinkustannuksia pienentämällä. Eurostudent 9 -tutkimuksen mukaan ammattikorkeakouluopiskelijoista vain 13 prosenttia asuu opiskelija-asunnossa ja 46 prosenttia vapailta markkinoilta vuokratessa asunnossa. Useista ammattikorkeakoulukampusten sijaintikunnista opiskelija-asunnot myös uupuvat kokonaan tai niiden määrä itsessään on vähäinen.

Opiskelijat, joilla ei ole alaikäistä lasta huollettavanaan siirrettiin takaisin opintotuen asumislisän piiriin elokuusta 2025 alkaen. Yksi keskeisiä syitä asumislisälle siirtymiselle oli opiskelijoiden asumisratkaisuihin vaikuttaminen.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) 4. kesäkuuta 2026 julkaistun selvityksen mukaan opiskelijoiden yksinasumisen osuus on laskenut vain neljän prosenttiyksikön verran vuoteen 2024 verrattuna. Määrällisesti yksinasuvia on kuitenkin suunnilleen yhtä monen hengen verran. Tätä vähäistä muutosta selittää erityisesti se, ettei asumislisä ole yleisen asumistuen tavoin ruokakuntakohtainen etuus, joka on mahdollistanut asumislisän saannin jo aiemmin jaetussa asunnossa asuville ja näin lisännyt etuudensaajien määrää. Voidaan siis olettaa, ettei tehdyllä muutoksella ollut toivottua vaikutusta opiskelijoiden asumisratkaisuihin.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

Ei lausuttavaa.

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

Esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutoksia opintotukeen oikeuttavaan enimmäisaikaan korkeakouluopinnoissa. SAMOK näkee, että opintotukikuukausien määrää olisi perusteltua korottaa kaikkia korkeakouluopintoja koskevien tukikuukausien, tutkintokohtaisten tukikuukausien sekä harkinnanvaraisten lisätukikuukausien osalta. SAMOK on esittänyt, että kaikkiin korkeakouluopintoihin käytettävissä olevien opintotukikuukausien määrä palautettaisiin 64:ään, josta se laskettiin nykyiseen, pääsääntöiseen 54:ään tukikuukauteen elokuusta 2017 alkaen.

Opiskelijoiden tukiajan uudelleentarkastelu on välttämätöntä toimeentulotukeen tehtyjen muutosten myötä, joissa toimeentulotuen perusosan alentamisen ehtoja on kiristetty. Kelan mukaan 1 825 opiskelijaa kehoitettiin ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi maaliskuussa 2026 perusosan alentamisen uhalla. Opiskelijoita, joiden toimeentulotuen perusosaa alennettiin, koska opiskelija ei ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, oli 856 huhtikuussa 2026.

SAMOK ei pidä tarkoituksenmukaisena, että opintoja voidaan joutua keskeyttämään tilanteissa, joissa tutkinnon loppuunsaattaminen todennäköisesti parantaisi opiskelijan valmiuksia työllistyä tulevaisuudessa. Parhaat keinot ennaltaehkäistä toimeentulotuen käyttöä sekä opintojen keskeyttämistä olisivat opintotukikuukausien määrän lisääminen sekä opintotukiajan pidentämisen ehtojen joustavoittaminen. Opintotuen käyttö toimeentulotuen sijaan kannustaa myös osa-aikatyön vastaanottamiseen sekä vähentäisi Kelan hallinnollisia kustannuksia.

Opintotuen asumislisälle siirtymisen myötä yhä useampi korkeakouluopiskelija tulee käyttämään opintotukikuukausiaan myös lomakauden aikana, jonka myötä opiskelijan käyttämien tukikuukausien määrä tutkinnon aikana voi kasvaa. Myös jatkossa tutkintokohtaisia tukikuukausia myönnettäisiin yhdeksän yhtä kokonaista lukuvuotta ja viisi yhtä lukukautta kohden. Tämän lisäksi tutkintokohtaisten tukikuukausien määrään lisättäisiin edelleen kolme opintotukitukikuukautta. Tämä tarkoittaa, että opiskelijan käyttäessä opintotukea myös kesäaikana, riski opintotukikuukausien loppumiseen tutkinnon loppumetreillä kasvaa. Näissä tilanteissa opiskelijan olisi mahdollista hakea Kelalta opintotuen enimmäisajan pidennystä, joka voidaan myöntää 9 kuukauden ajalle. Koska kesäajan, tai muun opiskeluajan toimeentulon turvaaminen ei itsessään riitä perusteeksi tukiajan pidentämiselle, tulisi tutkintokohtaisten tukikuukausien määrää lisätä ja tuen käyttöä joustavoittaa. Tämä voisi vähentää myös Kelan etuuskäsittelyn kustannuksia.

SAMOK pitää perusteltuna, että opintotukiaikaa voitaisiin kuitenkin jatkossa pidentää nykyisen opintotukilain mukaisten syiden lisäksi myös tavoitteellisen kilpaurheilun, ulkomailla opiskelun tai koulutusalan vaihdon sairauden, vamman tai muun painavan syyn vuoksi. SAMOK kuitenkin huomauttaa, ettei perusteluosassa tai itse lakiesityksen luonnoksessa erotella tarkemmin, millaiset painavat syyt hyväksyttäisiin opiskelualan vaihtamisen osalta. SAMOK näkee, että aiemman opiskelualan sopimattomuuden tulisi itsessään olla riittävän painava syy opintotuen enimmäistukiajan pidentämiselle, sillä tukikuukausien muut rajoitteet estävät joka tapauksessa

opintotuen rajattoman käytön. SAMOK on aikaisemmin esittänyt, että opintotuen enimmäistukiaikaa voitaisiin jatkaa myös sellaisten korkeakouluopiskelijoiden osalta, joiden opinnot ovat pitkittyneet opiskelijakunnan luottamustoimen vuoksi. Opiskelijakunnat ovat osa ammattikorkeakoulujen lakisäätteistä toimintaa, ja tämän toiminnan edistämisen tulisi näin olla perusteltu syy mahdollistaa lisätukikuukausien käyttö.

SAMOK toteaa, että opintoetuslain valmistelun yhteydessä tulisi tarkastella vielä tutkintokohtaisten tukikuukausien rajoitteita alanvaihtajien osalta. Sekä nykymuotoisessa opintotukilaissa, että opintoetuslain luonnoksessa ensimmäiset korkeakouluopintonsa keskeyttävä opiskelija voi käyttää samantasoiseen tutkintoon pelkästään sen opintotukikuukausien määrän, joka hänelle on myönnetty aiemmin aloitettujen korkeakouluopintojen yhteydessä. Tällöin on mahdollista, että edelliset opintonsa keskeyttäneen opiskelijan tutkintokohtaiset tukikuukaudet loppuvat kesken, vaikka opiskelijalla olisi edelleen käytettävissä kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettuja tukikuukausia. Menettely voi johtaa tilanteisiin, joissa opiskelija joutuu hakemaan viimeisenä opiskeluvuonnaan toimeentulotukea, vaikka käytännössä hänellä on edelleen käyttämättömiä tukikuukausia. SAMOK ei pidä tällaista menettelyä tarkoituksenmukaisena vaan näkee, että mikäli opiskelija on tosiasiallisesti keskeyttänyt aiemmat opintonsa, hänen tulisi voida saada käyttöönsä uuden tutkinnon laajuuden mukaiset opintotukikuukaudet, mikäli opiskelijalla on riittävästi kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettuja opintotukikuukausia jäljellä. Tällöin alanvaihtajan olisi mahdollista hyödyntää opintotukea ainakin alemman korkeakoulututkintonsa osalta siten, että edes alempi tutkinto olisi mahdollista saattaa loppuun täysin opintotuen piirissä.

Esitysluonnoksessa todetaan opintotukikuukausien olevan mitoitettu korkea-asteella siten, että järjestelmä turvaa vähintäänkin yhden alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen. SAMOK huomauttaa, ettei tämä nykytilassa toteudu kaikkien korkeakouluopiskelijoiden osalta johtuen tutkintojen erilaisista opintopistelaajuuksista. Esimerkiksi sairaanhoitajaopintojen jälkeen kättilön täydennyskoulutuksen suorittaneen opiskelijan ei olisi mahdollista hyödyntää opintotukea enää ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusajana, mikäli hän olisi täysimääräisesti käyttänyt opintotukea opiskeluaikanaan. Eurostudent 9 -tutkimuksen mukaan joka neljäs ammattikorkeakouluopiskelija suunnitteli hakeutuvansa yliopiston maisteriohjelmaan tulevaisuudessa. Myös tälle opiskelijaryhmälle tulee varmistaa mahdollisuus suorittaa sekä alempi että ylempi korkeakoulututkinto täysimääräisesti opintotuen turvin.

5. Huoltajakorotus

SAMOK pitää perusteltuna ehdotusta, jossa huoltajakorotuksen määrää kasvatettaisiin 30 eurolla kutakin muuta lasta kohden, jos huoltajakorotusta saavalla opiskelijalla on useampi kuin yksi lapsi huollettavanaan. Vaikka 30 euron lapsikohtaista korotusta voidaan pitää vähäisenä, kun lapsen huoltamiseen kohdistuvat kulut otetaan huomioon, pitää SAMOK mallin käyttöönottoa hyvänä ensiaskeleena alaikäistä lasta huoltavien opiskelijoiden tukemisen kehittämisessä.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

Ei lausuttavaa.

7. Opintolainan myöntäminen ja valtiontakaus

SAMOK näkee, että esitysluonnoksessa tehdyt ehdotukset opintolainan myöntämiseen ovat perusteltuja ja vastaavat Kelan nykyisiä käytänteitä.

SAMOK pitää esitysluonnoksen ehdotusta opintolainan korkojen pääomituksen pidentämistä yhden puolivuotiskauden verran perusteltuna. Tämä mahdollistaa opintojensa loppusuoralla olevalle sekä työelämään siirtymävaiheessa olevalle paremmat mahdollisuudet valmistautua opintolainan korkojen maksamiseen sekä itse opintolainan lyhentämiseen. Erityisesti muutoksesta hyötyvät sellaiset opiskelijat, jotka eivät käytä enää opintotukea, mutta opintoja edistetään edelleen.

Korkeakoulututkinnon suorittaneista valtaosa työllistyy varsin hyvin valmistumisensa jälkeen. Valtion taloudellisen tutkimuskeskus VATT:in mukaan vuonna 2025 korkeakoulututkinnon suorittaneista 83 % oli työllistynyt puolen vuoden sisällä valmistumisestaan. SAMOK kuitenkin näkee, että vailla työtä olevien valmistuneiden osalta pääomituksen jatkaminen voi olla hyödyllistä. Akava Worksin työttömyys- ja lomautuskatsauksen mukaan alemman korkea-asteen tutkinnon alle vuoden sisään suorittaneista työttömänä oli 3182 henkilöä huhtikuussa 2026.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

SAMOK pitää hyvänä, että opintoetuslain luonnoksessa esitetään uutta sääntelyä, jolla turvattaisiin opintolainansaajan oikeuksia. SAMOK suhtautuu erittäin myönteisesti luottolaitoksien velvollisuuteen ilmoittaa vähintään kuukautta ennen korkojen pääomittamisen päättymistä lainansaajalle korkojen ja takaisinmaksun alkamisesta sekä velvollisuuteen ohjeistaa korkoavustuksen hakemisesta. Tämä mahdollistaa lainansaajalle paremmat edellytykset valmistautua lainan takaisinmaksuun.

Erityisen tärkeäksi SAMOK näkee myös ehdotuksen, jonka myötä luotonantaja voisi jatkossa vaatia opintolainansaajalta lainan takaisinmaksua kokonaisuudessaan vasta sen jälkeen, kun koron tai lyhennyksen suorittamisen laiminlyönnistä olisi kulunut vähintään kuusi kuukautta ja laiminlyöty maksu olisi suuruudeltaan yli 100 euroa. Samoin lainan takaisinmaksua ei voitaisi vaatia luottolaitoksen toimesta tilanteissa, joissa korot edelleen pääomitetaan tai lainansaaja on saanut korkoavustusta. Näillä muutoksilla voidaan parantaa lainansaajan asemaa ja kannustaa luotonantajia neuvottelemaan lainansaajan kanssa takaisinmaksusta sen sijaan, että luotonantaja vaatii lainan takaisinmaksua välittömästi. SAMOK näkee, että luotonantajien tulisi tulevaisuudessa luopua kokonaisuudessaan palvelumaksuista, joita lainansaajalta voidaan veloittaa tämän pyrkiessä sopimaan lainan takaisinmaksusta luotonantajan kanssa. Tämä on asia, josta olisi syytä tulevaisuudessa käydä keskustelua luotonantajien kanssa.

9. Korkoavustus

Opintoetuslain esitysluonnoksessa ehdotetaan muutoksia korkoavustuksen maksu- ja myöntökäytänteisiin. SAMOK pitää hyvänä, että jatkossa korot maksettaisiin koko korkokauden

ajalta ja korkoavustus myönnettäisiin korkokautta edeltävää kalenterikuukautta edeltävien neljän kalenterikuukauden aikaisten tulojen perusteella.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että korkoavustukseen oikeuttavia puolivuotiskausia vähennettäisiin viidestä puolivuotiskaudesta neljään. SAMOK suhtautuu ehdotukseen kielteisesti. Kelan mukaan korkoavustusta on saanut vuoden 2002 jälkeen viiden vuosipuoliskon ajalta 14 319 opiskelijaa. Vaikka 24 vuoden aikaikkunassa henkilömäärä on vähäinen, voidaan viidennelle vuosipuoliskolle nähdä olevan perusteltu käyttötarve, jonka vuoksi korkoavustukseen oikeuttavien puolivuotiskausien määrää ei ole syytä vähentää.

SAMOK suhtautuu kriittisesti siihen, ettei korkoavustuksen tulo rajoja ole korotettu uudistuksen yhteydessä. Opintolainan valtiontakauksen korotuksen vaikutukset opiskelijoiden kokonaislainamääriin tulevat realisoitumaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden osalta vasta vuoden 2028 aikana. On väistämätöntä, että valmistuvien opiskelijoiden kokonaislainamäärät tulevat tulevaisuudessa kasvamaan. Tämä kehitys voidaan jo nyt havaita Kelan opintoetuustilastoista. Opintolainojen kokonaisuusmäärien kasvaessa myös opiskelijoiden korkomenot tulevat kasvamaan riippumatta siitä, nousevatko opintolainojen korot vai pysyvätkö ne nykyisellä tasolla. Kasvatut korkomenot tekevät kuluista selviytymisestä haastavaa myös yhä useammalle sellaiselle opiskelijalle, jonka tulot ylittävät nykyiset korkoavustuksen tulo rajat. Tästä johtuen on välttämätöntä, että korkoavustuksen tulo rajoihin tehdään suurempi kertaluontoinen korotus säännöllisten tarkastusten lisäksi. Korkoavustuksen tulo rajojen korottaminen olisi järkevää, sillä korkoavustuksen myöntäminen on pitkällä aikavälillä edullisempaa, kuin lainojen maksaminen luotonantajille tilanteissa, joissa valmistuneella on vaikeuksia selvittää lainan takaisinmaksun kustannuksista.

10. Opintolainahyvitys

SAMOK on pettynyt esitysluonnoksen ehdotukseen kaksiporraisesta opintolainahyvityksestä, jossa opintolainahyvityksen ehtoja kiristettäisiin. Jatkossa 45 prosentin lainahyvitykseen olisivat oikeutettuja sellaiset opiskelijat, jotka valmistuvat tutkinnon tavoiteajassa ja 30 prosentin hyvitykseen sellaiset opiskelijat, jotka valmistuisivat nykyisen opintolainahyvityksen määräajan puitteissa.

Tilastokeskuksen mukaan ammattikorkeakoulujen päivätoteutuksen opiskelijoista 53 prosenttia läpäisi opintonsa tavoiteajassa (4,5 vuotta) vuonna 2024. Vastaavasti ammattikorkeakoulututkinnon päivätoteutuksessa opiskelleista 31,5 prosenttia oli valmistunut 3,5 vuotta opintojensa aloituksen jälkeen vuonna 2024. Näiltä osin voidaan olettaa, että ehdotetut muutokset opintolainahyvitykseen tulevat vaikuttamaan useiden korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuuteen saada opintolainahyvitys täysimääräisenä.

SAMOK ei näe, että opiskelijoiden valmistumisaikoja olisi erityistä tarvetta nopeuttaa ehtoja kiristämällä. Todennäköisesti ehdotetut kiristykset lisäävätkin entisestään opiskelijoiden paineita selvittää opintojen, töiden ja vapaa-ajan yhdistämisestä tulevaisuuden kustannuksella. Ehdotetut muutokset lisäävät riskiä menettää lainahyvityksestä huomattava osuus pienenkin viivästyksen perusteella. Esitetyt muutokset opintolainahyvityksen saamiseen tavoite- ja määräajan perusteella eivät todennäköisesti nopeuta niiden opiskelijoiden valmistumista, jotka jo muutoinkin valmistuvat

määräajan jälkeen, sillä tälle ryhmälle ei ole luotu uusia kannusteita suorittaa tutkintonsa nopeammin. SAMOK on ehdottanut, että opintolainahyvitystä kehitettäisiin suuntaan, jossa hyvitys myönnettäisiin vuosittain sen perusteella, että opiskelija on kyseisenä vuonna edistänyt opintojaan tavoitetahdissa. Tällainen hyvitysmalli voisi kannustaa myös sellaista opiskelijaa edistämään opintojaan uudelleen, jonka opinnot ovat aiemmin hidastuneet. Tällöin opiskelijalla olisi kannuste edistää tutkinnon suorittamista missä tahansa opintojensa vaiheessa.

SAMOK näkee perusteltuna, että jatkossa opintolainahyvityksessä otettaisiin huomioon opintolainan valtioneuvoston täysimääräisesti. Nykyiset opintolainahyvityksessä huomioitavat kuukausittaiset määrät ovat alle puolet opintolainan valtioneuvoston kuukausittaisesta lainaerästä ja näin ollen pahasti jäljessä opintolainan valtioneuvoston nykytasosta. Huomioitavan lainamäärän korottaminen tekee opintolainahyvityksen ehdoista opiskelijalle selkeämmät ja mahdollistavat näin myös opiskelijalle paremmat mahdollisuudet arvioida opintolainan nostamisen haittoja ja hyötyjä. SAMOK kuitenkin huomauttaa, että koska opintotukea on mahdollista saada myös kesäopintojen ajalta, olisi perusteltua ottaa opintolainahyvityksessä huomioon opiskelijan nostama opintolaina koko 12 kuukauden ajalta 9 kuukauden sijaan, jos opintolainaa on hyödynnetty myös kesäopintojen aikana.

SAMOK suhtautuu kielteisesti siihen, että opintolainahyvitys myönnettäisiin jatkossa vasta siitä lainan osuudesta, joka ylittää 8000 euroa nykyisen 2500 euron sijaan. SAMOK näkee, että tämä monimutkaistaa järjestelmää ja kannustaa nostamaan opintolainaa huomattavia määriä myös niissä tilanteissa, joissa opiskelijalla ei ole erityistä tarvetta lainan nostamiselle. SAMOK ei pidä tarkoituksenmukaisena, että opiskelijoita kannustetaan opintolainan huomattavaan lisäkäyttöön.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että opintolainahyvitykselle asetettaisiin 7000 euron katto, jota suurempaa opintolainahyvitystä ei olisi mahdollista saada. Käytännössä lainahyvityksen enimmäismäärä tulisi täyteen jokaisella opiskelijalla, joka valmistuisi tutkinnon tavoiteajassa ja nostaisi opintolainaa täysimääräisesti vähintään 28 opintotukikuukauden osalta. Kelan mukaan laajuudeltaan 210 opintopisteen laajuisen ammattikorkeakoulututkinnon vuonna 2023 suorittaneet opiskelijat olivat käyttäneet opintojensa aikana keskimäärin 29 opintotukikuukautta, mediaanin ollessa 31 opintotukikuukautta. Samaisena vuonna valmistuneiden opintolainojen keskiarvo oli 17 739 euroa. Voidaan pitää siis todennäköisenä, että merkittävä osa opintolainaa käyttävistä ammattikorkeakouluopiskelijoista tulee tulevaisuudessa omaamaan sellaisen kokonaislainamäärän, jolla he olisivat oikeutettuja opintolainahyvityksen enimmäismäärään, mikäli he valmistuisivat tavoiteajassa.

SAMOK pitää perusteltuna, että ammattikorkeakouluopiskelijoiden nostamien opintolainamäärien kasvaessa myös opintolainahyvityksen määrää on ehdotettu korotettavaksi. SAMOK kuitenkin kantaa huolta siitä, että ehdotettu lainahyvitysmalli hyödyttää opiskelijaa vasta niissä tilanteissa, joissa hänellä on kontollaan kohtuuttoman suuri opintolainamäärä. Ehdotettujen muutosten myötä määrääjässä 210 opintopisteen laajuisesta tutkinnosta valmistuva opiskelija saisi nykytason mukaisen opintolainahyvityksen vasta siinä vaiheessa, kun opintolainan kokonaisuus ylittää 21 730 euroa. Nykytilassa 4120 euron lainahyvityksen voi saada jo 13 000 euron suuruisella opintolainalla, mutta jatkossa sama lainamäärä oikeuttaisi vain 1500 euron suuriseen

lainahyvitykseen, jos opiskelija valmistuu määräajassa ja 2250 euron suuruiseen lainahyvitykseen, mikäli opiskelija valmistuu tavoiteajassa. Vastaavasti 240 opintopisteen laajuisessa tutkinnossa nykyisen 4760 euron opintolainahyvityksen saisi määräajassa valmistuva opiskelija vasta siinä vaiheessa, kun opintolainan kokonaismäärä on ylittänyt 23 870 euroa. Nykytilassa opintolainahyvityksen enimmäismäärä on mahdollista saada jo 14 400 euron suuruisella opintolainamäärällä. Vaikka sinänsä voidaankin nähdä perusteltuna, että opintolainahyvityksessä tuetaan erityisesti niitä opiskelijoita, joiden lainamäärät ovat kaikkein suurimpia, tulisi lainahyvityksen ehtojen olla sellaiset, että jokaisella opiskelijalla on hyvitykseen yhtäläinen mahdollisuus myös pienemmällä opintolainamäärällä. Tämä parantaisi myös toivottua kannustinvaikutusta suorittaa tutkinto loppuun määräajassa. SAMOK huomauttaakin, että suurimpia opintolainamääriä nostavat opiskelijat kuuluvat samoihin väestöryhmiin, joilla on myös eniten toimeentuloon liittyviä haasteita sekä heikentynyt opiskelukyky. Siksi ehdotettuja muutoksia voidaan pitää erikoisena ratkaisuna: uusista hyvitysosuuksista hyötyisivät eniten opiskelijat, joilla on eniten opintolainaa valmistumisvaiheessa, mutta saman ryhmän opiskelijoilla on eniten vaikeuksia täyttää tavoite- ja määräajassa valmistumisen ehtoja, jolloin alemman portaan hyvitys saattaa edelleen jäädä nykyisen lainahyvityksen tasolle ja näin eniten haavoittuvimmassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuva hyöty kumoutua. SAMOK pitääkin hyvänä, että tähän on pyritty löytämään ratkaisuja esitysluonnoksessa siten, että opintolainahyvitykseen oikeuttavan määräajan pidentämiseen on tuotu uusia myöntöehtoja.

Eurostudent 9- tutkimuksen mukaan ammattikorkeakoulun päivätoteutuksessa 3. ja 4. vuosikurssiaan opiskelevat käyttivät huomattavasti enemmän aikaansa viikossa ansiotyöhön kuin 1. tai 2. vuosikurssiaan opiskelevat. Opiskelijan kannalta on aina parempi, että hän voi halutessaan siirtyä kohti työelämää jo opintojensa loppuvaiheessa, jos mielekäs työtehtävä on saatavilla. Tällöin opiskelijalle on kannattavampaa antaa mahdollisuus suorittaa tutkintonsa loppuun pienellä viiveellä sen sijaan, että työtä ei oteta vastaan eikä sopivaa työtä ole saatavilla valmistumisvaiheessa. Erityisesti ammattikorkeakouluopintoihin kuuluvat pakolliset harjoittelut voivat olla väyliä, joiden kautta opiskelijan on mahdollista työllistyä harjoittelupaikkaansa jo opiskeluaikana. SAMOK ei näe tarkoituksenmukaisena, että opiskelija voisi joutua valitsemaan palkkatyön aloittamisen ja opintojen kiireellisen viimeistelyn väliltä.

Lainahyvityksen tiukat rajaukset suoritusajan, vähimmäislainamäärän, hyvityksen enimmäismäärän sekä korvausprosenttien osalta vahvistavat erityisesti viestiä siitä, ettei lainahyvitystä ole perusteltua laskea opiskeluaikaiseksi tuloksi tai käänteiseksi opintorahaksi, kuten toisinaan opintotuen tasoa arvioitaessa tehdään. Tiukat ehdot voivatkin tuottaa tilanteita, joissa opiskelija on tehnyt merkittäviä taloudellisia päätöksiä odotetun opintolainahyvityksen perusteella, mutta tiukat suoritusvaatimukset voivat yllättäen laskea lainahyvityksen tasoa huomattavasti tai estää sen saannin kokonaan. Mikäli opintolainahyvitys haluttaisiin laskea takautuvasti myönnettävänä opintorahana, tulisi tämä hyvitys myöntää opiskelijalle jo opiskeluaikana.

SAMOK näkee hyvänä, ettei 8000 euron omavastuuta vaadita uudelleen tilanteissa, joissa sairaanhoitajatutkinnon perään suoritettaisiin kättilö-, ensihoitaja- tai terveydenhoitajatutkinto, vaan hyvitys laskettaisiin siitä lainamäärästä, joka on kertynyt täydentävän koulutuksen ensimmäistä aloituspäivää edeltävän lukukauden lopun ja hyvitykseen oikeuttavan koulutuksen suorituspäivää

seuraavan lukukauden alun välisenä aikana. SAMOK kuitenkin huomauttaa, että esitys jättää epäselväksi sen, että koskisiko 7000 euron katto myös täydennyskoulutuksen suorittavaa opiskelijaa. Mikäli katto koskee myös täydennyskoulutuksen suorittavan opiskelijan erillistä lainahyvitystä, ei sairaanhoitajatutkinnon suorittanut opiskelija olisi enää oikeutettu erilliskoulutuksen jälkeen lainahyvitykseen, mikäli tämä olisi hyödyntänyt opintolainaa täysimääräisesti jo sairaanhoitajakoulutuksen aikana 28 opintotukikuukauden ajalta ja valmistunut tavoiteajassa.

SAMOK pitää erittäin hyvänä esitysluonnoksen ehdotusta, jonka mukaan jatkossa opintolainahyvitykseen oikeuttavaa opiskeluaikaa voitaisiin pidentää myös niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat olleet sairauden vuoksi estyneet suorittamasta opintojaan, mutta eivät ole saaneet sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa, täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa eläkettä tai korvausta tai työkyvyttömyyseläkettä. Jatkossa myös lääkärintodistus riittäisi osoitukseksi siitä, että sairaus on vaikuttanut opintojen etenemiseen. Opiskeluaikana sairastuva opiskelija ei välttämättä ole tietoinen oikeudestaan sairauspäivärahan saamiseen tai osaa hakea työ- tai opiskelukykyyn liittyvän syyn perusteella riittävän ajoissa opintotuella vaihtoehtoista etuutta. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että pelkkä lääkärintodistus riittäisi opintolainahyvitykseen oikeuttavan opiskeluajan pidentämiseen.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että jatkossa opiskelupaikan saaneen ilmoittautuessa poissaolevaksi ammattikorkeakoululain 29 §:n 3 momentin nojalla ensimmäisenä lukuvuonnaan, laskettaisiin tutkinnon suorittamiseen käytetty aika vasta sen lukukauden alusta, jona opiskelija on ollut ensimmäistä kertaa läsnäoleva. SAMOK pitää ehdotusta perusteltuna ja välttämättömänä, sillä se vahvistaa opiskelijoiden yhdenvertaista asemaa ja kannustaa hakemaan yhteishaussa opintoihin myös siinä vaiheessa, kun hakija tietää joutuvansa ilmoittautumaan poissaolevaksi opiskelijaksi ammattikorkeakoululain mukaisen syyn perusteella.

SAMOK huomauttaa, että opintotukeen oikeuttavan opiskeluajan pidentämiseen on lisätty joustoja, joita ei ole lisätty opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamisajan pidentämisen ehtoihin. SAMOK näkee, että ulkomailla opiskeluun, kilpaurheiluun sekä alanvaihtoon liittyvät ehdot tulisi lisätä myös opintolainahyvitykseen oikeuttavan määräajan pidentämisen ehtoihin, jotta tukijärjestelmä on opiskelijoille selkeä ja yhdenmukainen. Vastaavasti SAMOK pitää tarkoituksenmukaisena, että ehdotus oikeudesta opintotukiajan pidentämiseen opiskelijakunnan luottamustoimen perusteella kirjattaisiin myös opintolainahyvitykseen oikeuttavan määräajan pidentämisen myöntöehtoihin.

11. Takausvastuulain ja sen perintä

Ei lausuttavaa.

12. Muut liitelait

Ei lausuttavaa.

13. Esityksen vaikutusarviot

SAMOK pitää esitysluonnoksen vaikutusarvioita puutteellisina. Vaikutusarviointien osalta keskeistä olisi arvioida, millaisia vaikutuksia lakimuutoksella olisi opiskelijoiden taloudelliseen asemaan sekä sosiaaliseen liikkuvuuteen. Erityisen tärkeää olisi, että opintoetuslain mukaiselle opintotuella tehtäisiin riittävyden arviointi, jossa huomioitaisiin elinkustannusten kehitys pitkällä aikavälillä, opiskelijoiden asuinkustannusten tosiasiallinen nykytila sekä se, miten opintotuen asumislisän jättäminen kansaneläkeindeksin ulkopuolelle vaikuttaa opintotuen ostovoimaan tulevaisuudessa. SAMOK näkee välttämättömänä, että opintoetuslain valmistelutyössä arvioidaan myös lainan lisääntyvän käytön pitkäaikaisia vaikutuksia opiskelijoiden tulevaisuuden näkökulmasta. Keskeisiä selvitettäviä asioita olisivat erityisesti valmistuneiden taloudelliset edellytykset perheellistymiseen, omistusasunnon hankintaan sekä vaikutukset käytettävissä oleviin kuukausituloihin lainanlyhennyksen ja korkomenojen jälkeen.

SAMOK myös korostaa, että opintolainan osalta olisi keskeistä tarkastella sitä, miten toisella asteella nostettu laina vaikuttaa korkeakouluopintoihin hakeutumiseen sekä opintotuen käyttöön korkeakouluopintojen aikana. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen mukaan vuonna 2024 ammattikorkeakouluopiskelijoista liki puolet oli suorittanut ennen opintojaan ammatillisen perustutkinnon. Opintolainan käyttö ja lainan takaisinmaksuvaikkeudet korostuvat toisella asteella erityisesti ammatillista tutkintoa opiskelleiden keskuudessa. Tämän vuoksi olisi perusteltua selvittää, millaisia kokonaislainamääriä niillä ammattikorkeakouluopiskelijoilla on, jotka ovat nostaneet opintolainaa sekä toisella asteella että korkeakouluopintojensa aikana.

SAMOK kehottaa tarkentamaan esityksen vaikutusarvioita siten, että muutosten vaikutuksia pyritään arvioimaan vuotta 2030 pidemmälle ajalle. Mikäli esityksen mukainen opintolainahyvitysmalli otettaisiin käyttöön vuonna 2027 opintonsa aloittavien opiskelijoiden osalta, realisoituvat hyvitysmallin tosiasialliset vaikutukset vasta vuoden 2030 jälkeen. Erityisesti pidemmän aikavälin vaikutuksia arvioimalla voitaisiin selkeämmin havaita, tuovatko ehdotetut muutokset huomattavia säästöjä opintoetusmenoihin ja millaisilla toimilla säästöjä voitaisiin saavuttaa. Koska uudistuksen on tarkoitus olla kustannusneutraali, mahdolliset säästövaikutukset voitaisiin kohdentaa esimerkiksi opintorahan tai opintotuen asumislisän tasojen korottamiseen tai tukikuukausien määrän kasvattamiseen.

14. Muita huomioita

SAMOK huomauttaa, ettei esitysluonnos uudeksi opintoetuslaiksi vastaa hallitusohjelman tavoitetta tehdä opintotuen kokonaisuudistus, sillä tehdyt muutokset ovat vaarassa jäädä kevyen pintaremontin tasolle. Erityisen pettynyt SAMOK on uudistuksen valmistelun osalta siihen, ettei opintotukea uudistettu kokonaisuudessaan kerralla, vaan merkittävimmät muutokset opintotukijärjestelmään, kuten opiskelijoiden siirto opintotuen asumislisän piiriin sekä opintolainan valtioneuvoston korotukset valmisteltiin kokonaisuudistustyön ulkopuolella. Tämä on tehnyt uudistamisesta epä johdonmukaisen prosessin, jossa erilaisten muutosten vaikutuksia tai vaihtoehtoisia opintotukimalleja ei ole ollut mahdollista arvioida tai suunnitella riittävästi. Mikäli kaikki ehdotukset oltaisiin valmisteltu samassa yhteydessä, oltaisiin opintotukijärjestelmää todennäköisemmin voitu kehittää kestävämmäksi. Opintotuen kaltaista järjestelmää tulisi kyetä kehittämään kokonaisvaltaisesti siten, ettei se vaadi säännöllisesti pistemäisiä korjauksia. Nyt uhkana on, että vajaaksi jäänyt uudistus tehdään laajemmin seuraavan kerran vasta kymmenen tai kymmenien vuosien kuluttua.

SAMOK esittää kiitoksensa siitä, että edellä mainitusta huolimatta opintoetuuslaissa on kuitenkin onnistuttu tekemään osa niistä välttämättömistä korjauksista, joita SAMOK on aiemmin esittänyt opintotukilain osalta muutettaviksi. SAMOK pitää tärkeänä, että jokainen tehtävissä oleva korjaus, joilla opiskelijoiden asemaa voidaan parantaa, otetaan käyttöön ja toteutetaan osana uutta opintoetuslakia.

Alaluusua Erica
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry